NOVELLE ja MINIATUURE

A. TÕNURIST.

A. S.

August Tõnurist

Novelle ja miniatüüre

Boheemlasrynna kirjastus, Narvas.
MCMXXXIII

O.-Ü „Narva Kirjastusühisuse". trükk 1933.

August Tõnurist.

(Büst kunstnik A. Kaselt)

Kirjanik-ajaloolane ja õpetaja August Tõnurist nägi esmakordselt päikesewalgust 3. weebruaril 1869. a. Mäetaguse wallas, Wirumaal, kus ta wanemad Aleksander ja Marie T-d pidasid wabadikukohta.

Õppis Mäetaguse külakoolis, siis Iisaku kihelkonnakoolis ja hiljem Narwa linnakoolis, mille lõpetas 1885. a. Sellejärele omandas õpetajakutse. Õpetajana teotsenüd Jõhwi ja Waiwara kihelkondades ning Narwas.

1918—1921. a. Narwa Kommertsgümnaasiumi inspektor ja direktori k. t. Kauaaegse teenistuse pühul pensonil 1931. aastast. Raugemata seltskonnategelane ja ajakirjanik. Aktiiwset kirjanduslikku tegewust alganud rahutuste aastal — 1905. Esimese raamatuna ilmus nowellikogu „Kriipsud" (1909) ja sellele kohe järgnewalt „Kui loodeti" (samuti 1909.). Hiljem ilmunud jutustised „Patuoinas" (1914), „Walgus ja warjud" (1923). Ajalooliste teosetena on ilmunud „Narwa" (1912), „Lühike Narwa ajalugu" (1921), „Narwa lossid ja muinasjutud" (1924), „Sõjapõgeneja päewik" (1924) ja „Narwa wanad mälestused" (1925). Kirjanduslik looming kantud algul lopsakast külarealismist, mis hiljem annab teed realistlik-naturalistlikule ainekäsitusele.

Narwa Boheemlasrynna auliige 3-dast detsembrist 1932. a.

Talwe õhtul.

Lai lumewäli. Pahemat kätt rida heledaid tulesid ja suured hoonemürakad, mis talweõhtu hämaruses särawad nõialossidena. Tuhanded masinad ja käed on seal praegu kibedasti ametis. Kaunid tuled ja walguses särawad aknad, — ilusad olete teie ainult eemalt. Sees, palawais saales woolab aga higi, sest kuningas Kapital taob seal oma sepistus kulda ja hõbedat.

Warsti saab osa tööwaimudest puhkusele ja siis kaowad nad pikkade ridadena iga nelja tuule poole, sinna, kus kellegi elam. Praegu on aga need rahwast tühjad. Nagu lumewäligi, kus nii waikne ja pime. Mitte ainust tähtegi ei wilkša sinakas-mustal taewawõlwil, ükski neist ei taha wist oma säraga kaunistada argipäewast tööõhtut. Ent elektrituled pilluwad säde lewaid kiiri...

Paremal näib taewas weel mustawam ja sulab metsa sünkja siluetiga ühiseks talwõhtu tumedaks pildiks. Seal ei wilgu ühtegi tuletäppi. Tähed, saladuslik pime mets ja mustaw taewas on täna õhtul salanõuks teinud end warjata ühise musta linikuga.

Wasakul — heledad wabrikutuled, — inimeste kõrge kultuur, — paremal neitsilik loodus — oma salawaikusega. Meelitab ja hirmutab ühtlast. Oma pimedu-

sega — mind, üksikut rändajat.

Tagasi siit heledate tulede teele! Kus nii walge kõndida, kuid kus tee nii wastik, nii argipäine!

Sinna m e t s a poole, sinna metsa t a h a ihkaks minna ja kaduda, talwise looduse pimedasse sülle, unustada inimesi ja otsida rahu.

Kas seal elab see rahu? Wist tühi unustus ja haiglane luule.

Mis teeme meie, inimesed rahuga? Meie, kel alati kibe ja kiire!

Ent on igatsus, rumal igatsus inimese rinnas. W ä s i n u d närwid o t s i w a d rahu, tugewad l e i a w a d rahu tööst ja toimetusist.

Pilk eksleb elektritulede suunas, kus tulemas need „tugewad". Mulle näib nagu tuled wilksataks kawalasti, naerahsid pilkawalt metsa poole...

Pikkade ridadena wenimad nüüd tuhanded tondikujud mööda walgustatud wabrikuteed ja kaudu teisigi teid, mis walgustatud hoone juurest eemale wiiwad. Keegi neist ei rutta saladuslisu metsa suunas, oh, ei! Nende närwid on tugewad, kui „teras"; tuhandete rataste põrgulik müra ei tee neile midagi, ainult „karastab".

Wäikeste kitsaste korterite poole alewis ja linna serwal, sinna need „tugewad" ruttawad, mitte et sealt otsida ehk leida rahu, ei, ainult wäljapuhkama, uue päewatöö wastu. Nõnda täna, nõnda homme.

Mets aga ootab ja loodus... Keda siis?

Mai-õhtu.

Maipäike on loojenemas. Weel punab ta metsa kohal, wärwib mändide latwu elawa kullaga ja põleb külakoolimaja aknaklaasidel.

Waikides waatleb loodus päikese lahkumist.

Wärske õhtu-jahedus, segatud sireli lõhnaga, heljub ümber koolimaja.

Lahtisest aknast kõlab oreli helisid ja ilus tenor laulab maiõhtu päikesele serenaadi.

„Õhtule, päikene weereb sinu kuldne kuul... Juba puhub jahe tuul nurmedel närtsiwail..." laulab keegi tundmusega, millest kostab igatsus, kajawad hinge hellemad soowid ja oreli kaasmäng kannab neid õhulaineil sinna riiki, kust nad pärit...

Ka kuulajale ei jäta laul ja mäng mõju awaldamata. Tunded, õrnad ja imelised ärkawad hinges elule.

Wahest wõiks neid wõilille udukrooniga wõrrelda. Kastepärli raskus ei tee neile wiga, kuid wäike tuulehoog puhub ju kerged udusuled laiali.

Sakilised wahtrapuu lehed maja ees unistawad, unistab ka noor õpetaja, kes õues kuulatab wanema ametwenna laulu.

Tundmatu igatsus asub ta põue, suurepärane loodusepilt ja ilus laul ülendawad hinge.

Kõik, mis mudane ja argipäewane, kaob hingest ja õrn luule kannab teda koidutiiwul weerewast päikesest ette.

Seal nagu täituksid kõik ta salajased ihaldused, seal nagu elaks see keegi, kes teda hingeliselt tunneks ja tema teda. Sealt Koidu ja Eha lusthooneist saadaksid nad üheskoos siis terwitusi päikesele ja maale.

Noormees unistas ka siis weel edasi, kui laul ja mäng lõpesid ja ametwend aknale ilmus.

— Waadake sinna poole: — sõnas ta noormehele. See ärkas.

Lähema talu wärawa taga, rukkitänawa wahel, seisis noore neiu kogu, walges suwiriides.

— Minge, ta ootab Teid!

— Mina?

Noormehele meelestus nüüd, et keegi wõõras neiu oli tulnud külla tallu. Nähtawasti oli tore õhtu ka tedagi talust wäljameelitanud. Wahest aga kutsus teda orelimäng ... laul ... — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Neiu märkas noormehe tulekut, kuid ei teinud sellest nagu wäljagi. Ta kummardus ja teeskles rukkist lillede-noppimist.

— Tere õhtust:

— Tere ...

Järgnes waikus. Mõlemad tundsid, et nad waikiwad liiga kaua.

— Nopite lilli?...

— Jah, nopin!...

— Täna on imetore õhtu!

— Õieti tore!

Miks, tont ta juttu ei pikenda? Pahandas noormees eneses ja ta pilk tabas salaja neiu meeldiwat wälimust.

Näis, nagu oleks waadeldaw mõistnud ta mõtteid, sest nüüd küsis neid omakorda:

— T e i e mängisite ja laulsite?

— Ei, minu ametiwend!...

— Ta mängib hästi, kuid laulab weel toredamini — kiitis neid.

— Jah, see on laul weerewast päikesest — ja noormees deklameeris sellest mõned sõnad, kuna ta pilk metsa tabas, kuhu warju päike oli wast weerenud.

Neid kuulatas tähelepanelikult, ent waikis. Ainult lillewart keerutas ta sõrmede wahel. Siis tuli talle nagu korraga meele, et ta lillele haiget teinud, ja selle üle kahju tundes, tõstis ta die oma huultele.

— Kas talurahwas juba uinakul? — küsis noormees, andes oma tuleku põhjusele korraga asjalikku külge.

— Ei weel: aga ehk, lähewad pea! Oli Teil nendele ehk asja?

— Asja?.. Jah oli! — waletas noormees.

Neiu näost luges ta aga selgesti, et see ei uskunud tema walet.

— Wabandage, et Teid kinni pidasin.

— Oh, see „asi" ei jookse ära, wõib ka homme weel diendada... on muidu üks tühine asi. Siiski wõiks ehk järele waadata, kas nad wahest ehk ei maga.

— Oo, jaa!

Wanad olid aga kõik pugenud sängi.

Idas hakkas taewas juba walendama. Weel ikka jutustasid noormees ja neid, istudes majaesisel pingil. Nende westlusel ei tahtnud lõppu tullagi. Nagu oleksid nad kauaaegsed tuttawad, kes kohanud hulga aja järgi ja kelledel üksteisele palju, palju ütelda wõi kole-tähtsaid asju kõnelda.

Neid waimustas hall uduwöö, mis looris koplit ja wõsastikku. Neid kõitis hele täheke, mis lepiku kohal siras. Näe! nüüd nagu kutsuks ta! Ei, jälle pilgutab ta oma sinisilma ja naeratab lahkesti alla. Ööpääsukese tasane tiibadesahin ja räägu prääksumine rukkis ja heinas, kõik pakkus neile ainet unelewaks westluseks...

Keegi wanadest tuli õue ja jutukõminat kuuldes, sõnas ta poolpahaselt:

— Teie weel õhtust saadik ülewal!

See tagasihoidlik etteheide tuletas meele, et aeg on minna uinuma.

— Ma pean minema jah! Uni tikub pääle — lausus noormees peaaegu karmilt.

— Jääge terweks: — lisas ta siis aga pehmemalt juure — ja andke andeks, et härisin teie und.

— Oo, mul ei olnudki und! Hääd ööd!

— See oli ilus....

— Kas muinasjutt weerenud päikesest?....

— Ei *ülestõuswast*! Kuulatage, kuidas lõõritawad lõod!

Nowember.

Nagu nutaks keegi akna taga...

Lugematu tilgad walguwad pärlitena klaasi mööda alla. Nowember walab wäljas pisaraid — ei näigi neil olewat lõppu. Nowember, miks sa nutad? Warsti, nädala — paari pärast lööb aastakell üksteistkümmend pauku sulle surmakellaks, siis lähed sa oma esiwanemate, teiste nowembrite juure puhkusele.

Nowember, sa awatled ka inimese nutma. Ent nad pole nii naiiwsed kui sina; nende pisaraid ei näe sina, nutukuu. Inimesed on salalikud, nad tunnekssid oma nutu üle teiste omasuguste ees häbi. Sina aga usud, et inimesed ometi mõnikord salajagi nutawad; wõib olla oled sa oma lühikesel eluajal nüüd p a l j u g i niisuguseid nutjaid näinud, kes sinu pisaraile sügawust lisa annawad.

*

Nowember, m i k s sa nutad?! Eks ole sa ju surnute tantsukuu; igatsetud hingede kohtamise-kuu. Eks oodanud ju kooljate wirnad, millal jälle mõneks ajaks Manalast ülesse maailma pääseda. Nüüd algab wast neil rõõmupidu ja „südamlik kaisutus." Wend kaisutab wenda ja rahwas keeruteleb rahwaga. Kooljate maailmas on rõõmupäewad igal nowembri ööl kuni kukelauluni.

Terawad kõrwad, imeterawad on nad kooljail! Suurtükkide põrgumürast ja püssside praginast läbi kuulewad nad uniſe kuke südaöiſt laulu ja kaowad ſiis oma haudadesſe kuni järgmiſe õhtuni. Maha on jäänud ainult werega tardunud ſidemed ja purustatud ihuliikmed, mida kiirega kaaſa wõtta ei jõutud...

Eh, nowember! Nüüd tean, miks ſa nutad. Need piſarad, milliſeid ſa rohkesti walad, pole ükſi leina-, waid ka rõõmupiſarad, ſellepäraſt ongi neid nii palju. Kurwastad ja rõõmustad ühel hoobil. Kooljatemaailmas ei ole enam tüli ega waenu; kõik waen ja wiha on elawate juures aga läinud weel ſuuremaks.

10. nowember 1915.

„Memme linad".

Kui waikselt ja kergelt langeb esimene lumi. Nagu surilina, mis suikunud loodust nüüd katab ... Määratu pikk ja lai on kangas, mida lumememm oma koplisse laotab pleekima. Üle orgude, üle mägede igale poole ulatab memme kangaste rohkus.

Oh, memmeke! Kas sa siis tõesti pleekimiseks oma linu üle maa laotad? Ei ole meil ju päikest, mis kangaid walgeks pleegiks. Ja maa — see on ju nii porine, määrduud werega. Ka ei oska meie, inimlapsed, hoida sinu puhtaid linu. Mis walge ja kaunis, selle kõik teeme meie mustaks ja jätame oma jälgi sinu kangastele.

Kui mõnus ja kodune tunne waldab meid, kui jälle langewad sinu esimesed linad. Just kui teeks ema laupäewa õhtul woodit oma lastele. Lumimemm, memmeke, kellele walmistad sina aset? Kas minul on ju puhata paras aeg?! Wõi teised, need tuhanded, kes nõrkewad, langewad .... Kas neile?!

Kui waikselt ja kergelt langeb esimene lumi. Ja mõtted ärkawad nii imelikud, tõsised .. Aga süda, see rumal, on tuksumas weel ja ootab ...

Kui tuleks juba suwi. Wait! ... Mis sina weel tahad, mis sina weel ootad? ... Kõik lapsed ju magawad memme linade all....

Ronk.

„Must ja õudne, põrnitsedes, salahäälil korisedes istub ronk nagu alati mu ukse kohal asetsewal kujul. Tondi silmad sätendawad, õnnetust nad kuulutawad, lambi walgel tema wari täidab tuba pooleni ja mu hing ei saa sest warjust, mis mind rõhub raskesti, wälja tõusta — iialgi!" (Edgar Allan Poè. G.E.L.)

Waikne on! Midagi sünnib selles; midagi walmib selles sügawas hääletuses. Mis? Teadmatus kohutab mind. Ka pole kõrw harjunud selle salapärasusega.

Aga ka waikus kõneleb, kõneleb weel kõwemini kui põrgulik kära ja müra. Suurte sündmuste eel käib alati suur w a i k u s.

Istun nagu too luuletaja toas, lambiwalgel ja „ronk" mu ukse kohal kujul koriseb sala-häälil ja rikub waikust. Nõnda ta istumas mitu teistkümmend kuud... Ronga laul on inetu ja wastik; tema tondi-silmades sätendab õnnetus. Ja ometi kuulawad seda laulu praegu miljonid!

„Ronk" on istumas kõikjal ja igaühe juures. Ainult inimesed, kes ise ju muutunud mustadeks ronkadeks, ei näe teda. Nende tondisilmadest sätendab piiritu ahnus kõiki õgida, kõiki oma täitmata pugusse mahutada, nende isu ei saa iialgi täis. Inimesed külmetawad tubades ja uulitsail; emad ei tea kuidas lapsi toita wõi katta! Rongad aga kahisewad siidis ja tee-

mandid hiilgawad nende mustadel sulgedel. „Ronga äri“ on kasulik, toob mõnelegi tuhandeid ja rohkem weel kaukasse. „Ronkade“ pugud on ju ülearugi täis, sellepärast nad torisewad ja nohisewadki. Kuid kas ei ole see torisemine ja nohisemine waheft haigus, surmaw, nakkaw — „rongahaigus“?

Rongahaigus lewib raudteid ja igasugu weeteid mööda. Siin ja seal põeb üks wõi teine rongahaigust. Heida waid pilk inimesele, waata tema paisunud pugu ja ablast isu ning sa näed, et kuri haigus enam nalja ei mõista inimolendiga.

*

— Hoia ja kaitse meid taewas kurja waenlase eest, kes meie isamaad ähwardab! — palume meie. Kas meie selle palwele weel ühe teise südamliku palwe juure ei lisaks: hoia ja kaitse meid „rongahaiguse“ eest! Ei, aga nõnda ei tohi meie paluda, see ju roojastab taewa pühaduse ja puhtuse, seda häbeneksime esitada taewale. Haigus, mis tuleb mustusest ja korratumast elust, sellest waigitakse meeleldi.

„Ronk“, kes sa põrnitsedes juba kogu sõja kestwuse aja igal uksel istud, — ronk, tahad sa kõiki neelda oma aplasse kurku?... „Lind wõi kurat“, ikka kostab su saladuslik korin ka läbi ööwaikuse mu kõrwa... Kui sind enam ei oleks, kui sa kord juba kaoksid! Kuidas hingaksid miljonid siis kergemini. Ja „luule“ istuks rongakuju asemel meie ukse kohal: Luule ja hõiskawad ööpikud ta ümber?..

„Luule“, miks sa nüüd oled nii jõuetu?! Kui kellelgi teisel pole wõimu ega wäge peletada ronga-kuju mu ukse kohalt ajutiseltki, siis sinul seda imewäge ikkagi on. Ei sa karda ronka ega suurtükkide põrgulist kõnet. Tule alla oma laste juure, kellede südamed ronk on muutnud kiwideks. Tule ja ilusta seda räbalat maailma, istuta armastust ja andeksandmist tema lõhutud radadele. Need lõhnawad kui kallid taimed kaheksesti ja kaotawad igasuguse mustuse, mis ronk sünnitanud... Nõnda me usksime sind — oo, luule...

T e d a e i o l e ! Löön silmad ukse kohale: teda ei ole, ei olegi enam mu inetumat ronka!.. Seal istub nüüd „Luule", mu ihaldatud wõõras. Helgel ilmel, lilledes.

Ma tulin, sest sa kutsusid mind! Igawesti ei pidanud ronk su ukse kohal mitte istuma! — sõnas „Luule".

Kuidas on ümbrus ja maailm äkki muutunud. Päike paistab heledasti, haljendawad wäljad ja nurmed. Rahulikult tõuseb suits elumajade korstnaist... Ja rahulikult kõnnib põllumees oma adra taga. Igaüks on hoolega oma töös ja ametis, kuri ronk on kadunud ukse kohalt. Kadunud on ka inetu „rongahaigus", mis tuhandete külge hakkas siis, kuid weel ronk kogu maailma walitses. Inimene oli jälle sündinud ja saanud inimeseks, kes teist omasugust ilmaarmuta ei nöörinud ega õginud, kellel ka teise puuduse ja häda wastu kaastundmust... Kuid...

„Must ja õudne, põrnitsedes, salahääli korisedes istub ronk mu ukse kohal kuju peal kui ennegi. Lambi walgel tema wari täidab tuba pooleni ja mu hing ei saa sest warjust, mis mind rõhub raskesti wälja tõusta — i k k a g i...

1916.

Teda ei ole! Löön silmad ukse kohale: teda ei ole, ei olegi enam mu inetumat ronka!.. Seal istub nüüd „Luule", mu ihaldatud wööras. Helgel ilmel, lilledes.

Ma tulin, sest sa kutsusid mind! Igawesti ei pidanud ronk su ukse kohal mitte istuma! — sõnas „Luule".

Kuidas on ümbrus ja maailm äkki muutunud. Päike paistab heledasti, haljendawad wäljad ja nurmed. Rahulikult tõuseb suits elumajade korstnaist... Ja rahulikult kõnnib põllumees oma adra taga. Igaüks on hoolega oma töös ja ametis, kuri ronk on kadunud ukse kohalt. Kadunud on ka inetu „rongahaigus", mis tuhandete külge hakkas siis, kuid weel ronk kogu maailma walitses. Inimene oli jälle sündinud ja saanud inimeseks, kes teist omasugust ilmaarmuta ei nöörinud ega õginud, kellel ka teise puuduse ja häda wastu kaastundmust... Kuid...

„Must ja õudne, põrnitsedes, salahääli korisedes istub ronk mu ukse kohal kuju peal kui ennegi. Lambi walgel tema wari täidab tuba pooleni ja mu hing ei saa sest warjust, mis mind rõhub raskesti wälja tõusta — ikkagi...

1916.

Lõppeksam.

Mis on ilusam, kui terwe tugew mets, mis ka tormidelegi naerab wastu! Ma ei ole kunagi suutnud mõista südametuid inimesi, kellel tuleb tuju häwitada korraga ilus tugew mets sae ja kirwega. Ainult kurb raiestik, kändude ja okste rägastik jääb järele. Ma ei mõista inimesi, kes metsas istuwad, et seda hiljem taas laastata. Ei saa aru sellest suurest hoolest ja waewast, mida kaswatuse juures nähakse — waid seks, et pärast halastamatult raiuda. . .

*

Kewade. Kooli sisseastumise eksamid on täies hoos. Suurest, ruumikast hoonest wilksatawad isa ehk ema saatel wäikesed poisijõmpsikad wälja, mõnede nägu nii rõõmus ja laial naerul, — teisel nutki waraks. Wäikestele meestele teeb kirjupaelaline müts headmeelt, mida eksamilt tulles ostetakse kohe wõidumärgina Ah see müts! Iga järgnewa aastaga läheb ta ikka raskemaks ja raskemaks kanda, eriti kewadel eksamite ajal. Rida aastaid on möödunud seda mütsi kandes, wäike poisijõmpsik noormeheks sirgunud; endised punapõsed kahwatumaks löönud ja nüüd juba luitunud müts ootab hetke, millal auga peast ära pannakse. Ootab „müts", ootawad noormehe wanemad, kes juba küüru jäänud ja wõib olla, wiimase kopika poja koolitamiseks wäljaannud. Aga mis sellest! Juba on lõppeksamid alganud, ja — on lootust, et poeg nad sooritab ja küpsustunnistuse kätte saab. Wiimaks ometigi!

*

Ei ma usu neid ilusaid suweöö unenägusid, ei seda suweõhtute idülli, millest weed ja rannad imelugusid jutustawad. Taewas on kuri ja salalik ning pime on pilwede põue. Näen hoolega kaswatatud metsatukka ja tunnen ta pärast salahirmu.

Raskemad eksamid on ju õnnelikult möödas. Asjata wärises emakäsi hommikul ulatades pojale kohwitassi, asjatu oli isa rahutus, kes poega ootas eksamilt koju. Üks nendest noortest oli siiski teistele ette jõudnud ja oma lõppeksami waremini hiilgawalt sooritanud.

Hingetumalt ja wäljasirutatud liikmetega lamab ta keha nüüd haiglas ja ta noored seltsimehed walmistawad pärga ta kirstule.

*

On sõja-aeg. Tänawu kewadel kästi keskkoolides lõpueksamitega eriti rutata. Mets on suureks sirgunud, mets kõlbab nüüd igale poole. Paljud lõpetajaist astuwad sõjawäekoolidesse, teised otseteed lihtsõdureina frondile. Ja ma ei tea, kas ema käsi nüüd ka wäriseb kui ta poega sõttaminekule õnnistab, kas isa pilk sisemist rahutust warjabki?!.. Kuid noored ise on julged: „kas kilbi peal, ehk kilbi all“ on nende hüüdsõnad, nagu noortel roomlastel wanasti.

Ei, ei. S e l l e ema käsi ei wärise enam, kes nüüd poja kirstu taga käib. Mis on temal põhjust wärisedagi! Ainult pisarad woolawad weel, weresugulusе, armastuse pisarad.

Saatke jah, nooredmehed saatke oma seltsimeest ja wiige talle pärgi ilusamaist kewadlillist. Kes teab kunas ehk kus teidki pärjaga kroonitakse, kui w i i m a n e l õ p p e k s a m tehtud?...

17. aprill 1915.

Mõttemõlgutusi seinast.

Kuidas ma wihkan neid seinu. Tõuseb wahel tung, ärkab piiritu iha, küünarnukkidega seinu enesest eemale lükata, et oleks ruumi elada, ruumi hingata. Miks on sein igalpool nõnda ligi ja nõnda ees, miks on ta nii kiwine ja raske? Seinad korteril, seinad uulitsail ja mujal, seinte rohkus ja tugewus igal pool. Paksud ja põlised muistsed Hiina müürid. Seinad lahutawad inimesi, seintesse on inimese elu ja olemine raamitud. Seinad on mitmesugused, nähtawad ja nägematud, paksud ja õhukesed, kuid ühtewiisi kõwad ja wastupidawad. Isegi klaasist sein, läbipaistew ja ilus, murrab sellel julgel pea, kes ta wastu julgeb jooksta. Kusagil rannal seisab tuletorn. Lugesin kord kusagilt, kui palju lindusid selle tuletorni klaasi wastu surnult maha langeb. Lind rumaluke, lendab peaga wastu heledat klaas-seina ja langeb surnult purustatud peaga maha. Neil, kes peaga wastu seina põrkawad, — neil olgu kõwa pealuu. Ei ole lõbus wastu seina peaga põrgata, siiski põrgatakse — on niisuguseid rumalaid ja julgeid. Mõistlik inimene ei teeks katsetki tormata peaga wastu seina, sein on wahel temale koguni warjuks ja pakub kaitset pealetungi eest, nagu lossimüür waenlastest ümberpiiratule. „Mõistlik" inimene lepib alati ja heameelega nägemata ja nähtawa seinaga. Selle eest austatakse teda, sellepärast peetakse temast, teiste omasuguste „mõistlike" hulgas, lugu.

Seinad on need, mis inimesi *mõistlikena* hoiawad. Kui seinu ei oleks? Rumal küsimus! Kes siis weel hoiaks inimesi piirides ja waos? Kas nõder inimene ilma seinteta kunagi seisaks ise oma jalal! Ta waaruks ja kukuks ümber, ja sellaseist langenuist saaks *teistele jällegi sein* warjuks ja kaitseks.

Seinad on. On kõrged ja paksud, mitmesugused. Kuid kõigetugewamaid seinu ei ole mitte tarkus loonud, waid *eelarwamine*, need on seinad, mis taewani ulatawad ja päikest paista ei lase. Katsu korraks selle seina wastu peaga põrutada, sina, kes seda seina wihkad! Meie ei näe seda seina, kuid tunneme iga päew ta lähedust ja tugewust. Kes on selle põlise määratu seina inimestele ehitanud, ja kas meie wahest isegi teadmatult mõne kiwi selle seina sisse ei ole müürinud?

1914.

Walgel Põhjala ööl.

Walge Põhjala öö. Weel walgem on suur kontsertsaal, mis särab elektrituledes. Sümfoonia orkester kannab ette Tschaikowski sümfoonia „Manfredi", mida tuhandepealine publik kuulab hinge pidades. Manfred eksib Alpi mägestikus. Ta tunneb põletawat hingepiina oma paha minewiku üle. Manfred on maagia saladustega tuttaw ja wägewate põrguwägedega ühenduses, kuid need, ei ka miski muu asi maailmas, ei suuda temale tuua unustust. Asjatumalt otsib ja palub ta seda. Mälestus hukkasaanud Astartist, keda ta kord kirglikult armastanud, närib nagu uss ta südant, ja wiib meeleheitmiseni.

Mängiwad ainult fagotid ja bassklarnetid, saadetult keelpillide akkordidest nagu rändaja raskeist sammudest. Waikne ja õudne on mägestik. Manfred jatkab oma luusimist seal, kuid ta kurbus ja igatsus üha suurenewad. Kibedalt lõikawat hingewalu awaldawad metsasarw ja trombonid. Wähehaawal jääwad nad waiksemaks, ilmub Astarti teema, esiotsa keelpillidel, pärast puhkpillidel. Weelgi rahutumaks muutub Manfredi meel. Sügaw õrnusetunne ja palaw armastus Astarti wastu lõhestawad ta südame ... Järsud, katkendlikud akkordid.

*

Terwe wihmawaling justkui teemandi tilkadest. Muusika gammad jooksewad kiiresti ...

Muusikamaalibja kujutab meile suure mägedekose, kuhu wiimaks Manfred oma rändamisel saabub raskeis mõtteis. Wähehaawal waikib kose kohin. Wee wikerkaares ilmub mägede waim neiuna. Tema teema kordub mitu korda keelpillidel, mida kaks kannelt saadawad, siis klarnetil, siis jälle keelpillidel. Warsti kuuldub metsasarw ja rõõmus, naerataw maakoht muutub korraga tusaseks: Manfredi kannul, kuhu tema jalg iganes ka puutub, on igalpool häda ja meeleheite warjud.

*

Lihtne ja naiiwne meloodia kujutab lehwa agawaba mäeelanike elu. Siin ei tunta tugewaid kirgi, mõistuse kõrgeid püüdeid, ega meeleäraheitmist. Siin walitseb õnn, rahulolemine eluga, rahu. Metsasarw kutsub liigutawalt kõiki wäsinuid, keda elu purustanud, selle õnnede- ja rahumaale ennast wäljapuhkama. Kuuldub karjase pasun... Lähedalt, kusagilt, kuuldub wargsi noorrahwa tantsumotiiw; ta helistab ikka kõwemini, enam wäljakutsuwalt. Ja Manfredi süda tahab lõhkeda, kui ta seda waeste, kuid õnnelike inimlaste elu näeb. Lausa nutt kuuldub pasunais ja waikib tusaseis harmooniais. Ümberringi on kõik nii rahus ja selge. nõnda wangistaw ja kawaluseta on lihtinimeste elu.

*

Arimanilossis on suur joomapidu. Saatan istub troonil ja tema ümber märatsewad ta õuekondsed. Naer, käratsemine, kõige lõbusam pidutuju. Sinna ilmub ka Maufred. Kõik waikiwad. Joomapidu läheb uue hooga edasi, terwes orkestris kuuldub kisa, hulumine, Manfred kutsub oma kallima, Astarti, waimu wälja. Muusika sulab pehmeis, meelitawais toonides otsegu õhku. Tugew litawride löök. . . Uuesti kuuldub kurtew, karm Manfredi teema.

Kontſert lõppes. Publik woolab parki, mis kontſertſaali lähedal. Suine öö ja ilus loodus, mida inimeſed kaunistanud, kutſuwad ſinna. Näen rõõmſaid nägusid, ſärawaid ſilmi ükſikuil pinkidel. Wiſt walitſeb ſiin „õnn“ rahulolemine, „rahu.“ Ei kuule ſiin kuſagil kibedat elunuttu, kõik on ſiin pealtnäha wangista, ilus, helge.

Eemalt haljuſeſt, mäendlwakult paistab walge marmorikuju nagu wiirastus, nagu Astarti waim, mida Manfred wälja kutſunud. 1915.

Linnaaias on alles ſuwi..

Tuli auguſt hallil ſilmil ja luges wäljadel „wiiſikuid“, kas neid tulewaſe lõikuſeni jatkub. Ja juuli lahkus ja puistas piſaraid: augustile ſuwemälestuſeks! Lühike ſuwi, millega ſind mälestada?!

Linnaaias on alles ſuwi.. Seal punub puude ja põõſaste hämarus, purskkaewu taſane ja ühetooniline weepladin mälestuſeniite, milledeſt pikad kangad koetakſe. Siit ja ſealt kuuldub taſane jutukõmin, jalutusteedelt jalaastumine. Ainult kuu ei lauſu midagi. Päewpäewalt kahanewa paledega waatab ta alla jõelaentesſe justkui näeks ta ſeal peſemas Waſkjalaſilla piigat. Waikne õhtu, haruldane ſoe ja ilus.

Aga Põhjas ſuri ju hiljuti augustikuu eha. Tammed nägid ta lahkumiſt ja pillaſid mõne ükſiku kollaſe lehe. Tammed, mis teil ehakustumiſega asja? Kui ſügis tuleb, ſiis tammed... ſiis puistage lehti!

Ei tea mis tahaks, ei tea mis weel ootaks.. Kas ſügiſelt uut ſuwe ja weel ta punaſeid õiſi?... All jõel mustab wäikeſe kaljaste kogu ja kajuti ſiluetiſt hiilgab jaaniusſina wäikene tuli. Wiſt istub ſeal laewakeſes merimees ja mõtleb oma kodule.

Haawatuid külastamas.

Ma lämbun siin! Teie maailm on mulle kitsas! Mul andke lilli, rõõmsaid nägusid ja laule! Ja waielust, sõna terawaid, täis tuld ja waimustust. Kus korratust ja liikumist, kus kõik midagi sampsitaoline oleks, kus igaüks ehk ühes hetkekski end tunneks luuletajana!

(A. N. Maikow).

Ja Dante, kes kujutas meile elawalt põrgut, luuletas põrgu wärawaile pealkirjaks: „Siia on kõik lootus maha maetud.

*

Olete teie neid mure-nägusid tähelepannud, keda rõhumas tuhandepuudaline raske surwe?! Ei. Teie ei ole neid tähelepannud juba sellepärast, et neid nüüd leidub nii rohkesti. Kus on nende „lilled,“ nende „laulud,“ nende „tuli,“ nende „waimustus“? Kas nad mitte ühekski hetkeks luuletajad ei wõi olla?!

Peab siis Dante pealkiri kustumata tähtedega nende laubal hiilgama.. Siiski...

— — — — — — — — — — — —

Tulge meiega ühes. Ma näitan teile kõike seda, mida luuletaja enesele ja teistele soowis. Kuid need õnnelikud, kelledel kõike on olemas, ei ole weel täied inimesed, nad on alles lapsed. Milline kilkamine, jutuwadin, liikumine, erutatud meeleolu ja heameel! Määratu suur „portsjon“ rõõmust meelt mida täna külakostina waewatud inimestele tahetakse wiia. Ja meie „suured,“ kes meie nende kaasas käime, tunneme nende rõõmu suurust ja rikkust, tunneme ka ühtlasi, kui waesed oleme sellepoolest lastega wõrreldes.

Nemad kilkawad, käratsewad, meie waikime suuremalt-jaolt ja mõtleme.

Lund sajab, tee on tuisanud, õhtu-taewas meie ees nii pime...

— Kas laulame? küsiwad lapsed.

Imelikud lapsed oma küsimusega ja soowiga!

— Oh ei! Läheme parem waikselt.

— Aga miks, m i k s meie ei laula!?

J a h, m i k s ?! Raske seletada. Wist ehk sellepärast, et meie praegu kewadisel „rohelises" käigul ei ole, kus meil käes oksad ja lillepärjad.. ja teiseks, inimesed kes meid kuulewad, peaks meid sonijaiks.

Meie keeld ei tee lapsi sellegipärast nukraks. Tuiskaw, pehme lumi sünnitab neile headmeelt ja walmistab ütlemata palju nalja! Ja kui oleks seda weel wähe, mis ülewalt neile pähe sajab! Nad haarawad wahete-wahel üksteisest kinni ja püherdawad siidpehmes lumes.. Ja meie.. ei, mina, mõtlen, kas lumi on alati nii külm kui täna, kas kõik talwedhtud nii külmad?! Kas kewade ju jõuab, kas toob weel lilli.. Oh, ei, ma ei mõtelnud seda, seda mis praegu „jampsitaoline" näitab. Salgan, et ma silski silmapilguks end tundsin „luuletajana".

*

Haigemaja wärawas peatume pisut, et siis täiel pahinal sisse tormata. Seal oleme juba oodatud külalised. Söögisaal on tehtud laudadest lagedaks. Sinna koguneme meie ja meie publik — h a a w a t u d s õ j a m e h e d.

Kuid nende hulgas ei näe meie silm enam wanu tuttawaid. Kõik on uued näod, kuid neissamus haigerüüdes ja riideis. Kus on meie wanad tuttawad?! Ent pole praegu aega mõtteid mõlgutada. „Publik" ootab ja etendus peab algama, — etendus, mis ainult sõjaajal sellasena wõib ette tulla.

Meie kawa sisaldab wähe, temas ei pakuta „mitmekesist". Kuid iga ettekantud laul, iga liigutus, mis lapsed ringmängudel teewad, on juba iseenesest mitmesugune „kesidus". Warsti näeme naeratusi muidu nii tõsiste meeste nägudel ja käsi nad plaksutawad lastele õige kõwasti — tänutäheks. Nagu haawatud käed seda wähegi lubawad. Naljakas „wäesalk" keda seekord wahwate sõjameeste wastu toodud.

Ei nad ole wõitjad, kes Petrogradi wõi Poolamaad omale ihaldaksid, kuid siiski suuremad kui wõitjad — *südamete wõitjad*. Eriti need kaks wäikest walgete kraedega lapsukest, keda iga habemik sõdur küllalt imestada ei jõua. Waata, kui julgesti ja millise „surmapõlgusega" nad kõik oma rõõmupadruneid „waenlasele" tühjendawad. O, nende „shrapnellide" ja „tshumadannide" wastu ei pea mingisugune kõwa kindlus. Wahel tehakse „waenlasega" lühikene „ajutine sõjariistade rahu". „Waenlane", kellel hirmsa tule all süda sulas, toob wäikseile wõitjaile nüüd maiustusi, mida wiimased kohe „parajasse paika" tallele panewad. Suud matsuwad, imewad ja silmad särawad ülewoolawast õnnest ja rõõmust. Walged elektrituled saalis ja *soojad südamed*, kuis on see ilusamas kokkukõlas!.. Maikow, Maikow, miks sa nii wara surid... kuid sul oli õigus, tuline õigus?!

— Kas warsti jälle tulete? küsiwad sõdurid ja kõnelewad isekeskis: tänane õhta nagu *lendas* meil käest!

*

Läheme koju poole. Ilm tuiskab wäljas weel hullemine. Kuid ei mina, ega keegi teised karda seda tuisku. See ei ole enam endine talwetuisk! Kui oleks selles lumemässus midagi „jampsitaolist" ühes lumega mahasadanud mis meile külge hakkas ja mida me ära raputada ega pühkida ei katsunudki. Öö ei olnud enam nii pime, kui minnes — ja lõunataewas, linna kohal, kustutas keegi nägemata käsi Dante hirmuäratawad sõnad wiimse tähena maha. Asemele ilmus *uus, heledate tähtedega kirjutatud kiri*.

Weebr. 1915.

Algebra.

Kord nägin ma ühes raamatukaupluses noort sõjameest kes omale wihke ostis ja tõi köita ühe raamatu. Silmasin raamatu pealkirja: a l g e b r a. Mis teeb sõdur praegu niisuguse raamatuga?, mõtisklesin.

Sõduri jutust ilmenes soow, et tal on kindel nõu minna studeerima.

— Teie studeerima?! imestas müüjanna neiu.

— Jah, k o l m e aasta pärast loodan kindlasti üliõpilasmütsi kanda — muidugi siis, kui sõda lõpeb ja ellu jään. Köitke ruttu raamat ära, mul on algebrat tarwis! — palus noor sõjamees weel kauplusest lahkudeski.

—Andku Jumal sulle õnne ja su tahtmiste teostumist soowisin minagi omas südames.

*

Ei saanud seda noort sõjameest niipea unustada. Miski äratas temas wist minu kaastundmust. Oli see unes wõi ilmsi, ma nägin teda.

Täägiwõitlus oli lõppenud. Tema lamas mingis augus põõsaste wahel haawatult. Palawikust põlewais silmis waheldusid walgus ja warjud. Elu wilksatas kui jamps — kui lapse ilus ulm tast mööda. Ta ei mäletanud kui kaua lahing wältas ja kuidas ta siia põõsaste wahele auku lamama jäänud?...

Ta näeb enese ees ainult kauget, piirita lagendikku! Ja kõrwades kohiseb igawiku saladuslik jõgi. Ikka lähemale ja lähemale wajub tähtede hulk, ta lendaks

nagu nendega wõidu, teadmata kuhu. Üks walge käsi õnnistab teda retkele, ta tahaks enda põlwile tõusta...

Tuuakse kanderaam. Sanitarid on leidnud haawatu.

— Miks tulete, miks tulete selle... selle kanderaamiga minu juure? sosistab ta tasa ja ta walust põlewaist silmist walguwad pisarad...

*

Haigla. Kuuwalgus tungib aknast sisse. Inimesed magawad, magab rahutu maailm. Noorel sõjamehel ei taha tulla uni. Wõi, wõib olla, wiibib ta unesarnases olekus, mil isegi ei tea kas üleval oled wõi magad.

— Kes see on, kes mind kutsub öösel? On see elawa luule peitepilt — tumedate soowide magus wastukaja? Wõi ennustab keegi saladuslikult uusi torme, uusi kannatusi?

Oo, sellel ilusal ööl ei saa ma uinuda... Kellegi wari hõljus minust mööda ja puudutas mind nii õrnasti, armsasti. Hääl sosistas: „Ära unusta! Kelle see hääl? Oo, tean, küll tean... Rind tõusmas rahutumalt, kuuwalgus mahe ja meelitaw... Ei magada, ei uinuda ma ei saa...

Palawik on tõusmas, rahutumalt jooksewad halastajaõed. Tuleb arst—operatsioon, mis hiljuti ette wõeti, wõtab paha pöörde...

„Tasa"... Elu seisab kaalul! Peagi on ta ära otsustatud. Ei ole waja algebrat... 1915.

„Anna mulle päikest!“

Anna mulle päikest, anna päikest — sonib mõistuse kaotanud kunstnik Oswald, Ibseni draamas „Tontides“. — Siin on alati ilm pilwine, ei ole millalgi päikest — kurdab ta enne seda oma emale.

Oswaldil puudub elus päike. Rikas, peenike, hästikaswatatud ja haritud noormees wõiks noorusest täiel jõul lõbu tunda, kuid tal puudub elurõõm. Kusagilt sealt hallist hämarusest tõusewad, kergiwad hirmutawad „tondid“, mis kunstnikus surmawad elurõõmu. Need „tondid“ asuwad Oswaldi enese rikud weres — weres, mida ta oma isalt pärandanud. Ikka pilwisemaks, pimedamaks läheb kunstniku hingetaewas, päike ei mõtlegi enam kerkida talle. Ta aimab, tunneb, et teda öö ähwardab. Wahest, wahest wõiks siiski kustuwas waimus midagi päikesena särada. Kuid ka see lootus sureb ja kustub, sest kunstnikust ihaldatud neiu ei ole saawutataw temale.

Päikest ei ole. Kunstnik aga ei wõi päikeseta elada. Kunstniku hing nõuab rohkem päikest, kui igapäewase inimese oma. Pandagu kõik lühtrid ja tunglad põlema, puistatagu heledat walgust üle maa. Wahest saaks siis walgus, mis pimestaks silmi.

Mitte seda, mitte seda kunstlikku, tehtud walgust, mille all ükski elaw taim ei kosu. Soendawat, hinge elustawat päikest — seda anna mulle!

Kui päikest ei ole, siis ei hõiska linnud ja awanenud õied tõmbawad oma õilmelehed tagasi torru. Kellele hõisata, kellele õilmitseda, kui päikest ei ole?!

— Wõta see elu, säh wõta ta, hüüab kunstnik oma emale, kes talle meelestab, et ta temale on annud elu. Mis on elu ilma päikese-paisteta, ilma elurõõmuta, kas sellane on siis elu?!

Kas igapäewasele hallile inimesele, kes oma isalt mingisuguseid hirmutawaid „tonte“ ei ole pärinud, — kas sellele ka päikest läheb waja? Milleks niisugune „toredus“ tõsiseile inimesile, kes luulest ei ela, luulega ei teotse. Kui aga muidu wähegi elu ja mõnus läbisaamine oleks. Naerame, naerame Ibsenit, kes meile degenerante esitab, hirwitame tema moraliseerimist! Naerame ehk sellegi pärast, et nuttu warjata.

Siin ei ole millalgi päikest, alati on wihmane! justkui mõnitaks Ibsen meid kunstniku suu kaudu.

Kus siis, kus on meie päike?

Ah seal! Kas seal, kus lootsik heljumas laineil, kus weeroosid kõrkjate ääres päid kõigutamas; kus kaldad ilusad ja imeilusad, üksteisele head ja sõbralikud?! See ilus maa täis imesid ja õnne. Kus ta on? Sinna igatseb meel, sinna, kus paistaks päike...

Rahutus on kunstniku hinge osa, rahutus on meilegi wanemaist „päris-patuks“ pärandatud. Oleme alalised otsijad ja ei millaski leidjad. Ootame koitu ja ootame päikest, mis mustawad warjud meie hingest ära wiiks. Wahel näemegi päikese tõusu, kuid pilwed, ikka need paksud, rängad pilwerünkad.

„Päikest“ on kõigile waja. Iga inimese silmas wõtab ta mitmesuguse kuju ja särab erilisis wärwes. Tõusewad igatsused tihti tahtmatult ja ootamatult neid imewärwe näha, kui mitte näha, — siis kaugeltki aimata. Neid nähes, aimates tunneme elurõõmu ja elu on wäärt, et teda elada.

Muinasjutt.

Kägu kutsus kuuse otsas: kuku, kuku! Oi see olnud kulda kägu, oli aga Linda laululindu. Kusti ja Linda — kas sa oled ilusamat, õnnelikumat paari weel näinud?!.. Metsa ääres seisis nende kuldne kodu, murukoppel oli nende mängumaa.. Kui Linda laulis, siis kajas mets pühapäewaliselt ja ööbikud unustasid laksutamised ojakese ääres... Linda laulis oma Kustile. „Kodus meil kaswamas kaksi lapsi: poeg ja tütreke noorukel Poisist saab tuge tugewale ja tütrest rõõmu eidele. Lapsed on terwed ja tugewad, poiss kui terasest walatud! Kusti priske ja nägus mees, hellitab mind ja armastab.

Oli suwe lõpupoole; käod ei kukkunud enam ammugi ja ööbikud ei hõisanud toomel. Linda toimetas majatalitust wõi töötas Kustiga põllul. Ainult pääsukesil oli aega lennata ja wadistada. Wahetewahel lendasid nad majast eemale, tegid suwesinises õhus ringe ja istusid siis majakatusele lobisema. Aiateibal olid nad näinud wana warest, kes waakus imelikke lugusid.

— Pane selga surmasärki, waak, waak! Pane kaela kalmurätti, waak, waak!

— Mis wareseonu räägib? — küsisid noored pääsukesed wanadelt.

Onu toob sõjasõnumeida, waenuwanker on pandud weeremaie„— wilistasid seletades wanad...

— — — — — — — — — — — — — —

Kustilt ei tulnud sõjawäljalt enam sõnumeid. Asjata ootas Linda mehelt kirja, asjata pärisid lapsed; ema, kas isa warsti koju tuleb?

— Ema, kas isa warsti koju tuleb?

— Ema, kas isa mulle talweks uued wildikud ikka toob, — ema, kas isa mulle sõjast helmeid toob?

— Toob, toob, kõik toob, mis igatsete!

— — — — — — — — — — — —

Õudne on metsaäärne maja. Aknadki tal laudadega wäljastpoolt kinni löödud. Peale Linda surma ei ela seal ühtki hingelist. Lapsed, kes orwuna mahajäänud, wõtsid sugulased oma juure...

— Jah, Metsatalus küll õige lugu ei ole — sõnas Waapsiku Andres oma sulasele.

— Olen sageli öösiti seal tuld näinud ja ometigi ei ela praegu seal ainustki inimest.

— Tarwis korraks sinna ööseks minna! — lausus sulane.

— Egas sa hull ole? Ei tea mäherdused tondid seal kolawad.

— Tondid! Neid ma juba ei karda! Oleks weel paar julget meest, kes mulle kaasa tulekksid, ja ma magaksin ööd seal kui isa Abrami süles.

Sulane oli käelöömisel kaks meest omale kaaslasiks leidnud, kes õue jäid walwele, kuna ta ise tühja maja ahjule puges. Enne aga lausus:

— Kui ma karjun ja teid kutsun, siis tulge mulle jalamaid appi!

Saab ometi kord rahulikult wäljapuhata, eile öösel sai külas tüdrukutega jännata, nüüd maga kui wana opman: ei ole muret, et peremees sind wara hommikul äratab... Pealegi walwawad wäljas Juhan ja Mihkel.. ei tea kui kaua nad lollikesed istuwad seal? Peatselt wajusid wäsinul silmakesed kinni.

*

Kui kaua ta ahjul oli põõnanud, polnud selge. Äkki lõi tuba walgeks. Sulane ajas silmad pärani ja jäi hinge pidades waatama ja kuulama. Ta tundis neid, tundis mõlemaid. Kaks kogu seisis keset tuba ja saladuslik walgus ümbritses neid. Nüüd nad kaelustasid, suudlesid...

— Kusti, sa tulid ometigi! Kuidas ma sind igatsesin ja ootasin!...

— Ma ju tõotasin sulle, et tulen... Mis teewad meie wäikesed, Linda? Sulane ei kuulnud Linda wastust, hirm kangestas ta liikmeid, õud walas neisse tina. Ometigi oli peremehe jutt siis tõsi. Tema siin waimude hulgas, südaöisel tunnil — — —

— Kas suur sõda warsti lõpeb? pärib Linda mehelt.

— Weel ei.

— Sst! Kusti! Keegi on meid luuramas! Ahjult maha, sa õnnetu inimlaps...

Poolsurnult ronib sulane oma peidupaigast maha ja seisab kummituse ees walgusringis.

— Ah, sina oled! Mis asi ajas sind siia meid ekfitama? Sinu rumal uudishimu saab nuheldud. Otsi taskust üks rublatükk...

Sulane kobab taskust ja ulatab siis masinlikult hõbetüki Lindale, kes nõudis raha.

— Ka mina tahan sulle ühe hõbetüki anda omalt poolt! Sõnab walge kummitus ja paneb ühe teise hõbetüki wärisewa mehe pihku. Siis wõtab ta sulase teise käe ja wajutab hõbetükkide peale.

— Hoiad neid kuni sõja lõpuni!

Siis haihtus südaöine kummitus.

Kusagil kires kukk.

— — — — — — — — — — — —

Kuidas Eedi koju sai, wõi millal jõudis, see oli looritud salapärasuse linikuga. Wäljas ei näinud ta igatahes seltsilisi, need olid aegsasti läinud koju.

Endine elurõõmus ja natuke wallatu Eedi jäi aga nüüdsest waikseks ja sõnaahtraks. Ta ei käi enam külakiigel, kuid wiibib tihti muremõtteis, nagu raske koorma all, mis waewab südant. Eedi on haige, sestajast kui ta ööd oli Metsatalus — sosistawad inimesed ja wangutawad pead, kui nad Eedit näewad, kes nende eest põikleb kõrwale. Kui aga wallakasakas tuleb wärskete ajalehtedega, siis poeb Eedi esimesena ajalehele

ligi. Kogu ta nägu awaldab suurt küsimust, millele ta ajaleheft ootab wastust. Ent senini ei ole saanud ta seda weel. Tema kulm on kortsus ja ajuti awab ta oma käe, mis tal tihti on kokkusurutud, et järele waadata, kas peos kõik alles on, mida Linda säilitada käskinud.

*

Lõppenud on muinasjutt, milleks ained ma rahwasuust kogunud nagu muinasjutt, on ta ainult muinasjutuna tõsi. Suur Rahwaste Sõda, mida maailm weel waremine ei ole näinud, wangistab kõikide meeli ja rahwa erutatud luule loob igasuguseid lugusid ja muinasjutte, ühed ilusamad ja imelikumad kui teised. Wõi sündisid muinasjutud ainult muistsena ja mitte enam nüüd?!...

19. detsember 1915.

Sina tulid.

Sina tulid! Kuidas sind wastu wõtta? Kas haigena, kes tõbewoodist kõhna käe kallile sõbrale kurwalt naeratades wastu sirutab, wõi terwena, kes kahel tugewal käel sind kallistades embab?

Sina tulid. Sa tuled ju nii harwa. Terwitan su tulekut mitte külma wiisakusega, waid sooja südamega: Tere! Miks ei peakski ma sind nüüd terwitama! Uduseil, pimedail päewil, kui hingki hämarasse mäsjitult külmas niiskuses lõdiseb, unistasin ma sinust ja ootasin sind. Mõistad: ma ootasin sind! Ootasin sind kui päästjat hämaruse raskest, rõhuwast ringist. Teadsin, süda aimas ette, et sa tuled, kuigi alles siis, kui ma ootamisest juba wäsinud. Ja siis sa tulidki. Sinu ümber leegitseb päikesekuld, sinu suudlus lehkab wärskusest ja aromaatidest. Kuhu su jalg astub, seal kaswab kullerkupp ja oma sümboli — maikellukese, asetad sa naerulsui mu rinnale. Sinu rüppes on palju kannikesi ja õitewihmaga külwad sa metsa ja maa. Looduse ilusaim luule. Oled sa tõesti tulnud?

Alles eile mõtlesin ma sinu tulekust ja ma põgenesin ära kärarikka rahwa hulgast. Tahtsin sind kõiges sinu täiuses, kõige paremais nüanssides kujutella, tahtsin unustada elu igawat, wastikut proosat. Ja see tegi mind haigeks.

Liig palju, liig palju puhast õhku haige rinnale, kes toa umbse õhuga nii wäga harjunud!

Sellepärast wist ei tulnudki sa nõnda nobedal sammul, teades, et järsk rõõm su ootamata tuleku üle surmaw oleks. Astusid sammu ja mõtlesid ja teatasid oma tulekust kaua ju ette. Kaua wilistas räästas oma pesal ja lõo lõõritas pilwede piiril ju ammugi. Sinu saadikud!

Ja nüüd, kui sa ju siin... Mitte haigena, waid terwena, torman ma sulle wastu. Kuulen su kägude kukkumist ja hingan su punaheinalist, magusat lõhna.

Looduse ilusaim luule, õhkude õrneim tütar — w a b a d u s — o l e d s a t õ e s t i t u l n u d ? ?

1917.

Wana raamat.

Lõpetan selle raamatu lugemise, mida kogu aasta olen lugenud.

Praegu on wiimane lehekülg käsil, siis panen selle halli raamatu käest ära...

Laual minu kõrwal seisab aga uus, paks raamat, kuid ta on weel awamata...

Silmitsen weel seda wana, paksu raamatut, ennekui ma ta ära panen, ja mitmesugused tundmused asuwad mulle rinda, kui siit ja sealt ta määrdinud lehekülgi sorin.

Mõnel leheküljel on kiri hoopis tumedaks löönud, peaaegu koguni kustunud ja neid lehekülgi on palju— suuremalt jaolt kõik halli kustunud kirjaga.

Katsun uuesti meele tuletada, mis ma nendelt luitunud lehekülgedelt lugenud, kuid ei midagi üksikult, mis meele oleks jäänud. Ent midagi peab seal ikka seisma, sest ega nad muidu kirjutatud ei ole.

Sorin ja sorin uue lootusega, kas ma teisi paremaid lehekülgi ei leiaks, milledel kiri nii selge, kustumata, mis alati hea oleks lugeda.

Harwa...

Kuid leian ka neid.

Nendest särab wastu päikese kiir, sinetab taewas ja laulawad linnud. Need leheküljed teewad mu wana paksu raamatu mulle kalliks ja mul tuleb korraga kahju teda käest ära panna. On niisugune tunne, kui lahkuk-

sid sõbrast, kes alati sinu lähedal wiibinud, sinuga südamlikku juttu westelnud, sind mõistnud — hingega mõistnud ja korraga läheb see sõber sinult kaduma.

Raamat, wana ja hall! Alla riiulile panen sinu hallitama, et uue lugemist alustada... Kuid mõnel waiksel öötunnil otsin sind riiulilt üles, raputan tolmu sinu kaanelt ja loen isuga sinu kustunud kirja.

Aastawahetusel 19...